

СТАНОВИЩЕ

ОТ ДОЦ. Д-Р СВЕТЛА АТАНАСОВА АТАНАСОВА

член на научното жури, назначено със Заповед РД-38-130/28.02.2022 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“;

Относно: **дисертационен труд** за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в Научна област: 2. Хуманитарни науки, Професионално направление: 2.2. „История и археология“, Научна специалност: 05.03.06. История на България (История на Българското възрождане);

На **Аделина Здравкова Петрова**, докторант в задочна форма на обучение към катедра: История на България в Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“;

На тема: **„Християнските търговци от европейските провинции на Османската империя на панаирите в град Лайпциг (1718-1839 г.).**

Осезателното присъствие на балканските търговци – християни от европейските провинции на Османската империя през XVIII в. и началото на XIX в. на панаирите в Лайпциг и изградените от тях професионални мрежи и контакти в градовете на провинция Саксония е слабо проучена тема в българската историография. Липсва задълбочено изследване, което да представи „голямата картина“ на стопанския обмен по направлението Константинопол – Виена към Лайпциг и средноевропейските градове.

Дисертационният труд на Аделина Петрова представлява един съществен принос в тази посока. Той е базиран предимно на непубликуван изворов материал от чуждите немско езични архиви, който позволява изграждането на неоспорими научни тези, формиране на дискуссионни въпроси и обобщения за развитието на стокообмена между двете империи. Научното изследване е разработено в общ обем от 275 страници. Съдържа увод, две глави, заключение, библиография и приложения. Дисертацията е правилно структурирана и балансирана. Налице е логически завършен исторически разказ. Обемът на текста е приемлив, езикът и стилът на изложението са на много добро ниво.

Използваната литература включва 125 монографии, научни статии, съобщения, публикувани извори и 46 цитирания на електронни издания. Съществен принос при разработването на дисертацията дават събраните, преведени и анализирани от авторката исторически извори – архивни материали от градските архиви в Кемниц,

Лайпциг, Плауен, Фрайберг и Виена, от Областния архив в Дрезден и Българския исторически архив в София.

В изследователския фокус на Аделина Петрова попадат християнските търговци – османски поданици в това число и българи, които създават временни или постоянни стопански практики на панаири в Лайпциг и градовете на Саксония.

В уводната част докторантката отбелязва, че темата присъства в научната литература съвсем бегло и епизодично, в контекста на външно-търговските връзки и трафика на стоки от Ориента за средноевропейските държави през XVIII в. Тя внася редица пояснения, относно използваните от нея термини с икономически, географски, етнически или религиозен характер – част от които са дискуссионни в науката. Представя коректно различните гледни точки по проблемите.

Поставените цели и задачи в хода на проучването са изпълнени успешно. Аделина Петрова притежава таланта на изследовател и откривател, който влиза дълбоко в детайлите и извлича важна информация за структурата и организацията на Лайпцигските панаири, регламента за участие на българските и всички останали търговци – християни, ролята на общините и големите търговци в Саксония за регулацията на пазарите. При изследователската работа, тя систематизира и анализира архивни документи, които се намират в България, Северна Македония, Австрия, Чехия, Полша, Германия. За правилното разчитане на тези специфични по своя характер исторически документи съществено помага и доброто владение на няколко чужди езика от докторантката. Тръгвайки „по следите“ на пътуващите търговци тя надгражда и уплътнява съществуващите до момента представи за панаирната търговия през XVIII в.

Хронологичният обхват на дисертацията логично обвързва случващите се икономически процеси с две важни политически и търговски споразумения за народите – Пожаревацкия договор и Хюлханския хатишериф.

Историографският преглед е изчерпателен. Анализирани са трудовете на чужди и наши изследователи¹ в подкрепа на докторската теза.

В първата глава на дисертацията (с. 31 – 69) са обособени четири отделни параграфа, които представят влиянието на политическите събития и природни бедствия върху развитието на търговията между Свещената Римска империя и Османската империя. Акцентите са поставени на развитието на Лайпциг като главен имперски

---

¹ Пропусната е монографията на Снежка Панова. Българските търговски компании на австрийския пазар през XVIII в. С., 1996. Тя представя движението на търговския поток по линията Виена – Константинопол през Брашов, Сибиу и Букурещ.

търговски център от създаването на панаира през 1458 г. до последната привилегия от 1806 г., на организацията на сезонните панаири, на трафика на стоки от и към градовете на Саксония през XVIII в. и началото на XIX в.

Докторантката анализира сключените договори между Османската империя от една страна и Хабсбургите и Русия от друга с фиксираните в тях икономически санкции или свободи. Тя привежда редица примери от историческите извори, според които военните стълкновения в края на XVIII в. водят до икономически фалити на големите виенски търговски къщи и износителите на памук от Смирна. Християнските търговци също са принудени да ограничат закупуването на нови стоки от Лайпциг и градовете на Саксония. Участието на панаирния град във войните от началото на XIX в. се отразява на финансовото благосъстояние на големите търговци и фабриканти с изискванията за френски сертификати и конфискуването на колониални английски стоки. Кризите създават и възможности пред редица предприемачи. През 1812 г. английските търговци откриват в Константинопол фабрика за муселин и продават стоката на по-ниски цени от саксонската.

Организацията на панаириите и регламента на търговските отношения е разкрита от два запазени ръкописа „Правилникът на гостуващите търговци” и „Новините на панаириите”. Големите търговци излъчват посредници, които уреждат документите с местната власт, решават търговски спорове и присъстват при сключването на договори между християнските търговци и местните производители. Първи сведения за българско присъствие на панаира е заявено през 1729 г. и е свързано с доставката на голямо количество турска червена памучна прежда. В списъците на пребиваващите търговци са посочени участници от Видин, София, Разлог и Пловдив.

В хода на проучването Аделина Петрова поставя редица важни въпроси: Какъв е социалният и професионален статус на търговците – православни християни през XVIII в. и началото на XIX в., които търгуват и пребивават в Лайпциг и провинция Саксония? Каква е тяхната възраст, месторождение, образование, професионален опит, изяви на вътрешния и външния пазар, роли като организатори и регулатори на пазара?

Отговорите се съдържат във втората глава (с. 69 – 146) на дисертацията, която притежава безспорни научни приноси. В нея на базата на изследвания и анализиран изворов материал, Петрова установява търговските пътища, контакти, работещи професионални системи на основни субекти в стопанския обмен. Проследени са конкретни търговски практики във Виена и връзките им с Кемниц и Лайпциг. Християнските търговци са гъвкави, адаптивни, успяват да натрупат сериозни знания и

умения за търговията, да реализират големи печалби и да участват активно в пазарните отношения на територията на Саксония. Темата е успешно развита в две направления: Османски поданици на панаирите в Лайпциг и Дейността на търговските колонии в Кемниц и Виена – пряко свързани с панаирната търговия. Преминавайки от общото към частното, Аделина Петрова успешно представя както живота на цели професионални групи така и на отделни представители от съсловието.

Основните акценти в първия параграф са поставени върху вносно-износната търговия от и към Лайпциг. Извлечена е ценна информация от архивните източници за закупени „саксонски стоки” от османските поданици чрез посредници или директни сделки в Кемниц, Фрайберг, Плауен, Торгау и Горлиц. Представени са видовете фабрични изделия, технологията на производство и големите фабриканти в текстилната индустрия на Саксония – Христоф Тиле, Готлоб Барт и Конрад. Данните на реализираните продажби дават информация за интензитета на стопанския обмен към Виена, Триест, Яш и Букурещ. Проследени са годишните печалби, които варират от 1000 до 2 000 000 гулдена, а размерът на закупените стоки съответно от 1200 до 3000 центнера (с. 91).

Аделина Петрова за първи път в историографията установява връзката между християнските търговци на панаирите в Лайпциг и търговските колонии в Кемниц и Виена. Посвещава отделен параграф на изграждането на професионалните общества и компании. Дори изказва предположение, че някои от тях като Константин, Маринко, Никола Боя и Кириак са с български корени (с. 101).

Прави подробен анализ на търговските организации в Кемниц със седалища, кантори, складове и банкерски къщи във Виена, Букурещ, Земун и Лайпциг. Сред най-активните предприемачи от 1765 г. до 1815 г. тя откроява Йохан Адам и Компания, Христоф де Нако и Компания, Константин фон Петровиц и хаджи Никола Боя. От края на XVIII в. на пазарите действат хаджи Никола Падзиази, Кириак Васили и Антон Малеско (с. 104). Изградените партньорски мрежи на територията на двете империи осигуряват контрола на пазара с памук и турска прежда към панаирния град и други стопански центрове.

Търговските общества се обединяват в корпоративни компании, които защитават интересите на съсловието. В йерархичната стълбица първи се нареждат главните къщи във Виена, Константинопол и Смирна, следвани от по-малките в Триест, Саксония, Бохемия и Моравия. Подобна система за организация, движение на стоки, разпределение и контрол се разкрива и по направлението Букурещ, Крайова и Виена.

Оригинално е решението на авторката да представи Лайпцигският пазар като пространство за социален и културен обмен и през погледа на художниците – хроникьори Християн Гайзлер и Георг Емануел Опиц.

Биографичните профили на християнските търговци Кириак Васили, Панайот Вангелино и Константин Дука (с. 135 – 146) са изключително ценни в исторически план. Логически завършените връзки и съпоставителният анализ са извлечени от разнороден документален материал. Ролята на личностите за международния търговски обмен и комуникациите между двете империи е съществена и определяща.

Адмирации заслужават и приложенията към научното изследване. Голяма част от документите влизат за първи път в научно обръщение.

При бъдещо отпечатване на дисертацията препоръчвам да се редактира основния текст за да се избегнат повторенията.

Авторефератът и справката за приносите отразяват коректно съдържанието и основните изводи в научния труд. Аделина Петрова е представила 4 публикации (1 от тях под печат) – отпечатани в авторитетни научни издания. Всички изисквания на ЗРАСРБ и Правилника за неговото прилагане са изпълнени.

Въз основа на направеното изложение предлагам на Уважаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор” в Научна област 2. Хуманитарни науки, Професионално направление 2.2. „История и археология”, Научна специалност: История на България (История на Българското възрождане) на Аделина Здравкова Петрова.

28.04.2022 г.

Велико Търново

доц. д-р Светла Атанасова